

Foto: Barbara Cetinić

POGLED UNATRAG NA 2016.

*Tonko Barčot, Vela Luka - Žrnovo
tonko.barcot@dad.hr*

Nakon što su izgubljene i posljednje varljive nade, „Greben“ je 2016. otplovio u stečaj. Izvjesno i u prošlost. Posljednji mohikanac luškog gospodarstva, a nekoć naš mali Ruđer, zaglavni kamen luške perspektive. Sveto pismo života na otoku i našeg prosperiteta, ime u koje smo se zaklinjali. Istina, Agisovo čudo i perjanica bolje prošlosti nije lako brodila niti u socijalizmu, a u devedesetima se otvorio prvi stečaj. S novim imenom nastavilo se poslovati, ali i dalje na rubu opstanka. Ne ulažući u proizvodna sredstva i kadrove, uprava je potpuno iscrpila sve resurse Grebena.

Ne poznajem Grebenovu povijest detaljnije, niti dobro vladam brojkama ekonomske isplativosti proizvodnje na otoku. Ipak, znam da Luka bez Grebena neće biti ista. Bez tog jakog oslonca, hranitelja velikog broja Lučana. Iako njegov pad nisam osjetio u obitelji, oćutio sam kako se depresija uvukla pod luške skute. Neki osjećaj poraza, crv besperspektivnosti ugmizao je nepovratno. Na licima radnika koji nisu uspjeli pronaći novo zaposlenje, prepoznao sam izgubljenost. Možda je ljeto bilo nakratko odagnalo lošu atmosferu, ali zima je ponovno nametnula pitanje: Kamo i kako dalje? I dalje mnogi drže da nam je Greben potreban. Najveća tragedija njegovog posruća jesu njegovi dobri proizvodi, svjetski proizvod čamaca za spašavanje i izvrsna linija čamaca za rekreaciju

Otišao je Greben i ostavio nas u neizvjesnosti, sa sumnjama u nas same, našu sposobnost da upravljamo, da opstanemo na otoku.

i ribolov. Drugi drže da je dosta spašavanja onog što se ne može spasiti i da to ne bi bilo korektno prema mnogima. Greben je privatno vlasništvo, a njegov krah plod neuspješnog poslovanja vlasnika i uprave. U tom dvojakom pogledu na stvarnost, protiče život Luke poslije Grebena. Život koji će biti drukčiji i siromašniji. S manje radnih mjesta za mlade, sa siromašnijom ponudom i mogućnostima za bilo koga. S osjetno manje novca za općinski proračun i ograničenijom i zavisnijom lokalnom politikom. Otišao je Greben i ostavio nas u neizvjesnosti, sa sumnjama u nas same, našu sposobnost da upravljamo, da opstanemo na otoku.

Protekle godine najviše se pričalo o izmještanju Hitne medicinske pomoći iz Vele Luke u susjedno Blato. U jednom trenutku u mjestu se osjetio opći bunt zbog nametnute nam političke nepravde. Mladi su organizirali potpisivanje peticije, a na webu se širio osjećaj luškog ponosa i prkosa. Pripremale su se i akcije građanskog neposluha, no sve je to odjednom splasnulo. Peticiju je potpisalo tek nešto više od polovice Lučana i nije se ni predala tadašnjem ministru, a na prosvjednom skupu (posljednjeg dana rada Hitne u Luci!?) okupio se tek manji broj mještana. Sve skupa nedovoljno i porazno. Lučani su ponovno dokazali da im je malo stalo do javnog dobra, da se teško pokreću na zajedničku akciju, i malodušje je ponovno zagospodarilo luškim ulicama. Slučaj „Hitna“ jasno je ukazao na nepostojanje dijaloga sa susjedima i neravnopravnost u međusobnim odnosima, a kod nekih i svjesnu interesnu podređenost. Potaknuo je i ideje o izlasku iz županije, ali i ukazao na nužnost suživota na ovom dijelu otoku. Niti županijska granica neće izmijeniti činjenicu da smo tu jedni pored drugih, osuđeni na susret i dijalog. Pokazao nam je ovaj slučaj i koliko smo ranjivi i da smo na dnu, ali i da se samo ekonomski snažna i nezavisna Luka može nametnuti kao nezaobilazni politički faktor. Neovisno o lijevim ili desnim političkim preferencijama. Samo takva Luka može i ono još potrebnije, probuditi i produbiti zagubljeni osjećaj luškog zajedništva.

Već dugo vremena žarko želim napisati tekst o luškoj hortikulturi. Grnuti gromko, opjevati bol zelenilom opustošene luke, sasječenih stabala za kojima nitko ne tuguje. I pritom mi je neprestano padao na um Baudelaireov stih o glavnom portugalskom gradu: „Reci

mi dušo, jedna prozebla dušo, kako bi bilo da stanuješ u Lisabonu? Tamo mora da je toplo, i ti bi kao gušterica opet razdragano živnula. Grad leži na vodama i kažu da je sagrađen od mramora, i da tamo narod silno mrzi biljke, pa iskorjenjuje svako stablo“. I pisao sam, slagao riječi, naslovio ih zvučno, ali... Moje rečenice su bile pretenciozne. Izdvajao sam se iz okoline, upirao prstima, moralizirao, prosuđivao što je ispravno, što nije. A odakle mi to pravo? To je tek moje izdvojeno mišljenje. Jedno, jedino, samo, slabašno. Lučani očito ne vole bor, potpuno ga sasjekavši u središtu mjesta. Bor je korov; njegov korijen, pelud, smola, gusjenice, sve je to danas neprihvatljivo. Dok razmišljam o Lučanima iz 1920-ih koji su ga posadili, nameću mi se vremenske paralele i promjene u načinu života i esteticici. To je očito bilo neizbježno. No, da li je bilo potrebno posjeći baš svako. Ta su stabla rasla gotovo stoljeće i odražavala su jedan drugi pogled na svijet i život.

*Život je za većinu nas izvan.
Taj je bijeg možda legitiman,
ali iza nas ostaje pustoš.
Antiurbani konglomerat, bez
osjećaja mjere, nesustavno
i nadivlje srasli, betonom
razmetljivi.*

Trebalo je očuvati barem jedno, na spomen tim našim precima, tom pogledu na život, toj hortikulturnoj politici. Sada je prekasno. Posjeći većinu stabala i ostaviti prostor bez zelenila pokazuje da ne razmišljamo sustavno, dugoročno. Posjekli smo i stoljetna stabla lipa na luškoj pijaci. Da bi mogli postaviti lijepe nove ploče, čiju ravninu neće više remetiti razigrano korijenje. Dobili smo ravninu, ali i prazninu.

Izgubili smo ono intimno zeleno utočište, svježinu ljetnog hlada, a dobili kamenog preinsoliranog monstruma, koji odbija i ptice i ljude. Na obali smo umjesto borova posadili palme. Slušam oko sebe, ljudima ne smeta, ne prija automobile, sviđa im se krošnja... Ali nitko se ne pita što je to palma i što nam ona govori. Jer hortikultura mora progovoriti i simbolikom. Palma je egzotika. Bila je 1930-ih kad je prvi put stigla u mjesto, ali je ostala i danas kada je poput korova zagospodarila čitavom obalom. Njezina sterilna estetika i afrički lahor u krošnjama ne može prozboriti ni riječi o Veloj Luci, Korčuli, Dalmaciji. Govori tek o našem pogrešnom shvaćanju turizma, preslikavanju već viđenih priča i činjenici da je Lučanima preostao samo taj neinventivni, zatupljujući i samorazarajući izvor zarade. Za razliku od palme, češvina bi mogla reći puno toga. Ona je ipak dala ime ovom crnom otoku. No, niti ta stabla nisu preživjela hortikulturocid 2016. Bezrazložni i isforsirani. Da, čini mi se da Lučani ne vole stabla i da im palme najmanje smetaju. Dokle su baštine pune maslina, a borove šume nepregledne, nije važno što ostaje u mjestu. Jer život je za većinu nas izvan. Taj je bijeg možda legitiman, ali iza nas ostaje pustoš. Gradić koji to nije. Antiurbani konglomerat, bez osjećaja mjere, nesustavno i nadivlje srasli, betonom razmetljivi.

Poziv Inicijative za postavljanje izložbe o pomorstvu u svibnju 2016. dočekao sam sa skepsom. Bojao sam se naših nezaliječenih luških boljki – veliki planovi, kratak vremenski rok, oslanjanje na jednog čovjeka. Iskreno, u početku nisam vjerovao niti u djelomičnu realizaciju ovog projekta, iako nisam mogao ne zamijetiti frenetični entuzijizam inicijatora – Veselina Oreba Culana i Iva Žuvele Gige. Oni su i preuzeli obvezu početnog skupljanja

informacija, fotografija, brodskih predmeta i maketa. Ubrzo je uslijedio javni poziv i Lučani su se odazvali kao nikad dotad. Pozornost mještana i gostiju naročito su privukli veliki plakati od brodske tende, realizirani u režiji Gorkog Žuvele. Bili su sjajni animatori i uz jednu jako uočljivu „splitsku“ pravopisnu grešku. Kaširanje fotografija odrađivalo se u Veloj Luci, zahvaljujući susretljivosti Ivana Padovana Maksa ml. Ipak, kako se termin otvorenja približavao, moj straj je rastao. Svaki od članova Inicijative imao je svoju viziju, a većina se slagala da treba što više iznijeti i prikazati. Bojao sam se nabacane gomile, šume u kojoj nećemo vidjeti stablo. No, shvatio sam da riječ jednog ne smije biti presudna i da treba pronaći kompromis. Par dana uoči otvorenja tek su se unosili materijali u galeriju. Praktički se još nije znalo s koliko materijala raspolažemo i gdje ćemo sve to smjestiti. A onda je posljednja dva dana sve dobilo svoje mjesto. Zahvaljujući dobroj logistici inicijatora, napravljeni su dodatni izložbeni stalci i montirala se plazma na zidu. Dalibor Vlašić je čitav dan pisao i printao legende, a uigrani dvojac Neven Prižmić – Toni Koc sa čekićem i ljepilom u ruci postavio je učas sav materijal na zid. Čak i nemalo brodsko kormilo. Ispunjavale su se sve želje, pa i moja o vonju braga. Par sati pred otvorenje bili smo potpuno fizički iscrpljeni. Ogledavali smo se oko sebe i tražili neku manjkavost. No, sve je bilo na svojem mjestu. Osjetio sam kako nas preplavljuje osjećaj ponosa. Jer, svršenom poslu mane nema. Prazan i potrošen, na otvaranje sam gotovo zakasnio. Na putu sam spazio Ivu Vlašića, samozatajnog člana bez čijih sugestija i širokog znanja o pomorstvu bi teško iznjedrili izložbu. Čistio je ribu u svojem dvorištu, izbjegavajući svjetla pozornice. A u atriju Centra za kulturu nikad viđeni prizor. Masa ljudi kroz koju sam se morao probijati. HRT-ova ekipa i samouvjereni Vicko Dragojević čekali su na početak. Bilo je to otvaranje

kakvog se ne bi postidio niti glavni grad. Govore je upotpunila recitacija dubokog hrapavog alta Meline Žuvele i tankočutna gitara Vinka Barčota, a za kraj nestvarno lijepa izvedba „Lule starog kapetana“ Sonje Antunović. I rijeka ljudi se počela slijevati, zagledavati se u fotografije i makete brodove. Osluškiivati zvukove mora i mirisati brag na parketu. Neke procjene su govorile da je tu večer do 1 sata u noći prošlo oko 450 ljudi. Nastavili su i sljedećih dana. Nije bilo dana ispod 100 posjetitelja. Stranice Knjige utisaka su se popunjavale. Puno pohvala, ali i emocija. Nevjerojatno je koliko se čovjek može poistovjetiti s brodom i s kolikom su pomnjom Velolučani dočekali ovu izložbu. Nije bila bez nedostataka, naprotiv. No, kroz svaki izložak osjećao se veliki trud i želja organizatora. I Lučani su to honorirali. Bila je to najposjećenija izložba u povijesti Centra za kulturu (oko 1500 posjetitelja), a bila je otvorena samo 8 dana. I ne samo to. Bila je to izložba s dosad najvećim medijskim odjekom (zahvaljujući i angažmanu pročelnika HGSS-a Vinka Prizmića). O Veloj Luci se tih dana čulo u čitavoj Hrvatskoj. I na Vijestima iz kulture HRT-a, Pomorskoj večeri i Radio Dubrovniku. I još nešto, ništa manje važno. Inicijativa je, zahvaljujući donacijama, pokrila sve (nemale) troškove izložbe i kataloga, bez ijedne kune iz (inače neizbježnog) Općinskog proračuna. I poslije zatvaranja izložbe, osjećao se zanos, a zaintrigirani Lučani još uvijek postavljaju pitanja: „A što ćemo sad?“

Iako nisam bio česti posjetitelj kino predstava u Zadržnom domu, zatvaranje ove Kino dvorane, a poslije i ljetnog kina, doživio sam kao naš veliki poraz. Jer Vela Luka ima najdužu, stoljetnu kinematografsku tradiciju na otoku. I upravo u trenutku kada se u Luci sve gasilo, druge sredine na otoku su oživljavale. Kino Mediteran je započelo s ljetnim projekcijama

Dugi Ramljakov kadar mrtve ptice na trošnom parketu Zadružnog doma na tren je zaledio moje srce. Nisam se mogao oteti dojmu da je upravo taj kadar paradigma moje Luke, vizionarske i energetske ispraznosti današnjih generacija.

u susjednom Blatu i Korčuli (koja već nekoliko godina ima i digitaliziranu kino dvoranu i nudi svjetske filmske premijere). Ni danas me nisu napustile dobre vibracije i sjajna scenografija zvjezdanog neba na igralištu u Prigradici ili kamene hladnoće blatske plokat. Ima nešto u tom konceptu ljetnog kina, otvorenog prostora i svježine noćnog zraka. Zalutali glasovi i pogledi sa strane uz malobrojnu publiku filmske art produkcije na plastičnim stolicama. Kad sam čuo da Kino Mediteran (zahvaljujući i udruzi mladih „Fabrika ideja“) stiže ovo ljeto i u Velu Luku, malo je reći da sam bio oduševljen. Te subote u dvorištu Osnovne škole nije bilo puno postavljenih stolica i, kako će se poslije pokazati, većina je došla zbog projekcije dokumentarca Ivana Ramljaka „Kino otok“. U ovom kraćem dokumentarcu dugih kadrova, s naglaskom na atmosferu, fotografiju i ekspresiju, moglo se uočiti i kadrove iz našeg Zadružnog doma. Dugi Ramljakov kadar mrtve ptice (golubice?), s aureolom dnevne svjetlosti na trošnom parketu luške kino dvorane na tren je zaledio moje srce. Nisam se mogao oteti dojmu da je upravo taj kadar paradigma moje Luke, potpune istrošenosti svih onih prijašnjih postignuća, vizionarske i energetske ispraznosti današnjih generacija. Poslije ovog, za mene više nego potresnog, dokumentarca, uslijedio je francuski igrani film „Sve što dolazi“.

Uživao sam u svakom kadru tog filma, bez neke velike radnje, fasciniran ustrajnošću glavnog lika (Isabelle Hupert) uza sve životne prepreke i posrtaje. Duboko sam oćutio oseke hladne Bretanje i dobro pogođene glazbene numere. I sada mi u ušima odzvanja Schubertov *Lied* „Auf dem Wasser zu singen“. Uživao sam i gledati u svoju rodicu Nildu, koja je bez trzaja upijala svaki kadar ovog filma. A na kraju? Zar nisu sjajni oni trenuci kada se ne želiš odlijepiti od stolice, kada pošto-poto želiš ispratiti odjavnu špicu do samog kraja. Posrkati svaku kapljicu filma. Kada ti se čini da si sam ušao u film, da ti je duša puna i da ništa drugo više nije važno.

Za moj 30 i neki rođendan dobio sam najljepši mogući poklon. Supruga me počastila kartama za koncert barokne glazbe u Veloj Luci. Bila je to i njezina nemala žrtva jer se, za razliku od mene, ne može ni približno nazvati poklonikom klasične, a kamoli još barokne glazbe. Iako sam kao redovni slušatelj HR 3 stekao afinitet prema ovoj podvrsti klasične glazbe, bio mi je to, na moju sramotu, prvi posjet Korčulanskom baroknom festivalu koji brodi već treću godinu. Katkad mi se čini da mi je moj svakodnevni prekootočki put od Vele Luke do Žrnova više udaljio otok, no što mi ga je približio. Tih 80-tak kilometara puta sasvim mi je dovoljna dnevna tarifa i lako odustanem već na spomen kakvog zanimljivog događaja u Korčuli i okolici. Oćito nisam jedini jer npr. dosad nisam vidio puno Velolućana i Blaćana u korčulanskom digitaliziranom kinu. Možda je to samo inertnost, komod, a možda smo tek pošteno sami sebi dovoljni. Ovo ljeto (a rujan je po svemu najbolji ljetni mjesec) organizatori baroknog festivala kao da su slutili moje premissljanje i želju pa su mi festival doveli praktički pred vrata. Gledajući koncepciju njihova programa – nastupe na Badiji, u Smokvici, pelješkim

vinogradima, osjetio sam radost i ponos što se nešto veliko događa u mojem prostoru. No, te sam večeri otišao na koncert u lušku župnu crkvu s nemalo straha. Pribojavao sam se da će se malo ljudi odazvati, da će se Luka pokazati kao loš domaćin jednom velikom baroknom ansamblu, sastavljenom od glazbenika iz čitave Europe. Srećom, već me je pogled na župnu pijacu razuvjerio. Masa, masa svijeta za nešto što nije klapa, odnosno dobro poznati zvuk našem uhu. Bilo je tu dosta stranaca, ali bili su i Lučani. Moj ulazak u crkvu, nakon dugog vremena, ispunio me nekom posebnom radošću. Osjetio sam svoje dječjačke mirise, pa čak i izgublenu mistiku one mračne crkve pred preuređenje krajem devedesetih. Učas sam se prisjetio izgubljenih lica starog luškog svijeta, čistih i urednih težaka u prvim klupama, grbavih starica, drhtavih i meketavih glasova koji su neumorno sricali litanije. Svi su se oni izredali pred mojim očima i barem nakratko vratili moj izgubljeni zavičaj i crkvu mojeg djetinjstva. Potpuno sam se prepustio unatoč strahu od

Uživao sam i zaljubio se. U barok. I bio sam ponosan na one duge pljeskove publike, koji su, barem mi se čini, bili više od kurtoazije.

pada s plastične stolice (na trenutke sam grozničavo pogledavao prema majci s djetetom ispred mene i savinutim nogama njezine stolice te je bio spreman uhvatiti pri padu). No, srećom i stolice su se smilovale. A glazba? Iako mi se na trenutke činilo da neki glazbenici nisu bili u najboljoj formi, ja sam uživao i zaljubio se. U barok. U njegovu svečanost, radost, ponos, prštavost, a opet odmjerenu i intimnost. U naizgled tanki, metalni i tihi, a opet prodorni i neodoljivi zvuk čembala. U virtuoznost i snagu jedne neugledne blok flaute. I bio sam ponosan na one duge pljeskove publike, koji su, barem mi se čini, bili više od kurtoazije. Nadam se dovoljno za dogodine. Za luku baroka.